

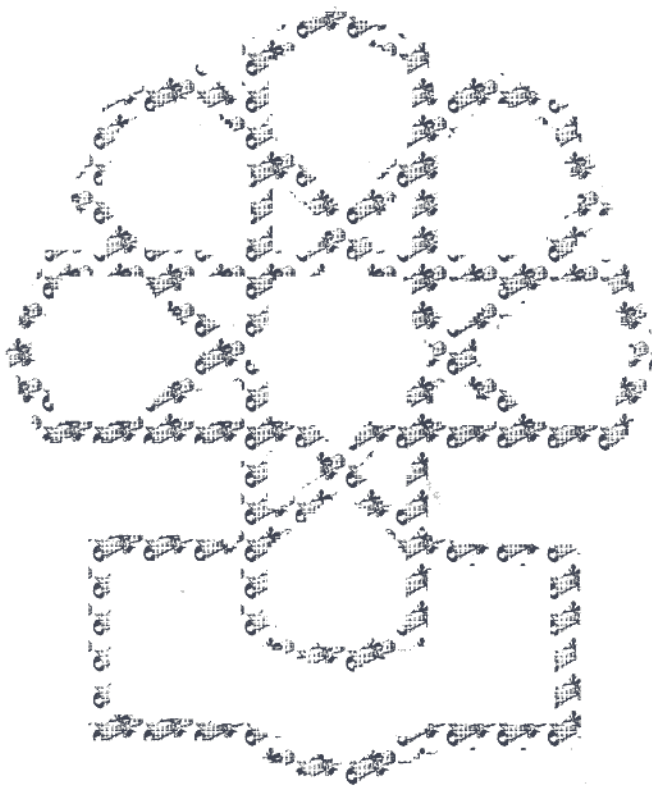
۴۷

۱۳۴۷

پیرامون انتخابات و نمایندگی مجلس (۴)

هم سنجی نحوه گزینش نمایندگان مجلس در چند کشور

معاونت پژوهشی
اردیبهشت ۱۳۷۵

کار: دفتر بررسی‌های حقوقی

کد گزارش: ۲۷۰۱۳۴۷

پیرامون انتخابات و نمایندگی مجلس (۴)
هم سنجی نحوه گزینش نمایندگان در چند کشور

کد گزارش: ۲۷۰۱۳۴۷

پیش‌نوشتار

انتخابات به عنوان موجه‌ترین و مشروع‌ترین ابزار رسیدن به قدرت و رایج‌ترین شیوه اعمال اراده مردم در سرنوشت سیاسی و اجتماعی‌شان، امر جدیدی است؛ زیرا در گذشته، فرمانروایان در بیشتر جوامع به صورت جبری همچون داده‌های طبیعی بر مردم تحمیل شدند و اصل وراثت - و نه انتخاب و گزینش در انتقال قدرت - حرف اول را می‌زد. گرچه نشانه‌هایی از دخالت مردم در گزینش مسئولان در گذشته دور نیز دیده شده ولی این امر حالت استثنایی داشت.

سنگ بنای انتخابات به مفهوم امروزی در انگلستان گذاشته شد و در آن کشور سلطنت مطلقه زیر فشار طبقه اشراف زمیندار، نجبای روحانی و شمشیر مجبور به انتقال بخشی از قدرت خود به آنان، دست‌کم در زمینه رایزنی در امور مالی و مالیاتی شد.

با رشد بورژوازی و درخواستهای روزافزون برای مشارکت در تصمیم‌گیریهای مملکتی، دربار انگلیس موافقت کرد که نمایندگان بورژوازی شهری، بازرگانی، روشنفکری و مشاغل آزاد نیز در پارلمان حضور یابند. این تحول، انتخاب نمایندگان را مطرح کرد و پایه انتخابات در شکل ابتدایی و ساده آن ریخته شد. با تکامل تدریجی شیوه‌های گزینش و فنون مربوطه، انتخابات از شکل یک امر اتفاقی و زودگذر به صورت نظامی منسجم درآمد و کم‌کم در شبکه‌های حقوقی اکثر کشورهای جهان وارد گردید.

با پذیرش نظریه نماینده‌سالاری و ایجاد رژیمهای پارلمانی و ظهور نظریه حاکمیت ملی در قرون هفدهم و هجدهم، انتخابات در شکل نهایی آن به صورت حقوقی و سیاسی استقرار یافت.

در مجموع امروزه در اکثر کشورهای جهان نظریه گزینش فرمانروایان و نمایندگان پارلمان از راه انتخابات عمومی و با رأی مستقیم و مخفی مردم پذیرفته شده است تا آنجا که انتخابات و دموکراسی، دو مفهوم مترادف تلقی شده و سایر راههای رسیدن به قدرت از قبیل وراثت، انتصاب، زور، کودتا و امثال آن جنبه فرعی و روبه‌زوالی به خود گرفته‌است.

در حال حاضر دو گونه انتخابات از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است: یکی انتخابات رئیس دولت - کشور در رژیمهای جمهوری و دیگری نمایندگان مجالس قانونگذار.

اهمیت این دو نوع انتخابات، در جوهره سیاسی آنها و رقم زدن سرنوشت جامعه ملی با رأی شهروندان می‌باشد. از تبعات دموکراسی مردم‌سالاری، انتخابات آزاد است که در مقابل انتخابات فرمایشی قرار دارد. یکی از ویژگیهای انتخابات آزاد خصلت گزینشی آن است، یعنی نامزدی برای انتخابات در چارچوب قوانین آزاد بوده و انتخاب‌کنندگان نیز در انتخاب کسانی که بیشتر با سلیقه او تطبیق می‌کنند آزاد هستند. در مسأله انتخابات مسائلی چون کیفیت و روش انتخابات، واجدین شرایط رأی دادن، افراد واجد صلاحیت انتخاب شدن، اجرای انتخابات، تخلفات انتخاباتی و مرجع رسیدگی به دعاوی انتخاباتی از جمله مسائل مهمی است که در ادامه به مطالعه تطبیقی آنها می‌پردازیم:

۱- کیفیت انتخابات

لازمه انتخابات، گزینش آزاد، نمایندگان به روشی است که منتخبین، بیشترین رابطه ممکن را با انتخاب‌کنندگان داشته باشند تا بتوان نسبت به حاکمیت مردم بر سرنوشت اجتماعی خودشان امیدوار بود. می‌دانیم که کرسی‌های نمایندگی، داوطلبان نمایندگی و آرای مردم، عوامل اصلی طرف توجه انتخابات هستند و کیفیت تقسیم‌بندی حوزه‌های انتخاباتی و روشهای انتخاباتی همچون عوامل دیگر بی‌شک در نتیجه انتخابات مؤثر خواهد بود. از زمان استقرار حقوقی-سیاسی انتخابات برای گزینش مسئولان به ویژه قانونگذاران روشهای گوناگونی به کار گرفته شده است. با تمام اهمیتی که روش انتخابات دارد از بیان جزئیات آن در قوانین اساسی خودداری شده است؛ چرا که در هر دوره از انتخابات تجربه‌هایی گرانها به دست می‌آید که بر اساس آنها ناگزیر باید تجدیدنظری صورت گیرد تا به این ترتیب تشریفات و نامطلوب و احیاناً مضر حذف شود و آنچه در تحکیم مبانی انتخابات آزاد مؤثر باشد افزوده شود و چون این گونه تغییرات سریع است با طبع قانون اساسی که باید از دوام و ثبات بهره‌مند باشد سازگار نیست به همین دلیل قانون انتخابات در کشورهای مختلف کراراً اصلاح شده است.

روشهای انتخابات را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: نظام اکثریتی و نظام تناسبی.

الف - نظام اکثریتی: نظام اکثریتی خود به اکثریتی مطلق و اکثریتی ساده تقسیم می‌شود. در نظام اکثریتی مطلق که معمولاً دو مرحله‌ای است، هر کس در حوزه انتخابیه‌ای نصف به علاوه یک آرای دهندگان را به دست آورد به نمایندگی مجلس انتخاب می‌شود. روش اکثریتی مطلق در کشورهای دو حزبی مانند انگلستان و آمریکا متداول است، در اکثریت نسبی دارندگان بالاترین رأی با هر درصدی به مجلس راه می‌یابند. در قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۲ نیز شرط اکثریت مطلق در مرحله اول برای انتخاب شدن لازم بود ولی با اصلاحات به عمل آمده در ۱۳۶۳/۴/۱۴ و ۱۳۷۴/۵/۴، اکثریت نصف به علاوه یک به اکثریت یک سوم در مرحله اول تبدیل شد.

ب - نظام تناسبی: در این نظام، انتخاباتی آرای انتخاباتی بین کرسی‌های نمایندگی تقسیم می‌شود و حاصل نسبت آن، یک کمیت فرضی برای یک کرسی انتخاباتی خواهد بود. آرای به دست آمده توسط هر یک از احزاب سیاسی به حاصل نسبت مذکور تقسیم می‌شود و حاصل این تقسیم تعداد نمایندگانی است که به هر حزب تعلق می‌گیرد. طرفداران این نظام - که در اثر ارتقای کمی و کیفی احزاب سیاسی در اروپا شکل گرفته است - معتقدند که در این نظام تمام آرای مأخوذه توسط اکثریت و اقلیت مجموعاً محاسبه می‌گردد و احزاب به نسبت آرای که کسب کرده‌اند نماینده به مجلس می‌فرستند و اراده عموم در اداره کشور مدنظر قرار می‌گیرد و طبعاً قوانین مصوب نیز مورد قبول تمام رأی‌دهندگان که شاهد حضور نمایندگان خود در مجلس هستند، واقع می‌شود. در ایتالیا، بلژیک، پرتغال و دانمارک این نظام انتخاباتی اعمال می‌گردد.

۲- شرایط رأی‌دهندگان

در ابتدای این بحث به تعریف حقوقی رأی و سپس به مختصری در مورد سیر تکاملی شرایط حق رأی اشاره می‌کنیم:

۲-۱- رأی دادن: عملی تشریفاتی و حقوقی است که شهروندان با انجام آن، طبق ضوابط و شرایط قانونی به گزینش نماینده یا نمایندگان می‌پردازند. رأی دهنده با این عمل حقوقی - سیاسی با برگزیدن

نمایندگان در اداره امور سیاسی جامعه خود مشارکت می‌نمایند.

۲-۲- سیر تکاملی حق رأی: اینکه حق رأی متعلق به همه افراد ملت است یا اینکه مخصوص شهروندانی است که دارای برخی شرایط معین می‌باشند، موجب دو نوع حق رأی می‌گردد: حق رأی محدود و حق رأی همگانی.

۲-۲-۱- حق رأی محدود: زمانی است که قدرت شرکت در انتخابات به افراد معینی با شرایط مشخص واگذار می‌شود. در آغاز استقرار انتخابات، نسبت به امکان مشارکت همه مردم در گزینش نمایندگان روی خوش نشان داده نمی‌شد تا مبادا انتخابات به دست قانون عدد و اکثریت سپرده شود. با این ملاحظات شرایط ویژه‌ای در قوانین گنجانده شد که از دیدگاه حقوقی به محدودیت حق رأی و مآلاً انتخابات می‌انجامید. مهمترین شرایط یکی بر اساس ملاحظات مالی و دیگری مبنای شایستگی و لیاقت پایه گذاری شده بود که می‌توان به شرط مالیاتی (داراگزینی)، شرط شایسته‌گزینی یا منحصر کردن حق به بهره‌مندان از نعمت سواد خواندن و نوشتن، شرط جنسی با قرار دادن انحصار حق رأی به افراد مذکر و شرط محدودیت نژادی متداول در آلمان هیتلری، پاره‌ای از ایالات جنوبی آمریکا و آفریقای جنوبی در عصر دولت نژادپرست (آپارتاید) اشاره نمود.

۲-۲-۲- رأی همگانی: از لحاظ حقوقی انتخاباتی را همگانی نامند که حق رأی بدون شرط محدودکننده مالیاتی، شایستگی، جنسی و نژادی متعلق به همه شهروندان باشد. با این همه کنار گذاشتن برخی از افراد اگر در جهت مصلحت عام و بدون اغراض سیاسی صورت گیرد، بر اساس دکترین حقوقی، خلاف اصل عمومی تلقی نمی‌شود. با وجود این، گاهی محدودیتها به گونه‌ای در قوانین انتخاباتی پیش‌بینی می‌شود که تعیین مرز بین انتخابات همگانی و انتخابات محدود سخت دشوار است. به هر حال در قوانین انتخاباتی اکثر کشورهای جهان محدودیت‌های گوناگون و متنوعی موجود دارد که اهم آنها به قرار زیر است:

الف- تابعیت: افرادی از نظر حقوقی دارای حق رأی می‌باشند که تابعیت آن کشور را داشته باشند. این اصل به وسیله اکثر قانونگذاران عالم رعایت می‌شود بند «الف» ماده ۲۷ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی ایران نیز یکی از شرایط رأی‌دهندگان را داشتن تابعیت جمهوری اسلامی ایران می‌داند.

ب- شرط سنی: برای شرکت در انتخابات، رأی‌دهنده باید به سنی رسیده باشد که مبین بلوغ و پختگی فکری وی باشد، وظایف و تکالیف خود را بشناسد و در زمینه مسائل سیاسی، سنجیده و عاقلانه تصمیم بگیرد.

در بسیاری از کشورهای جهان سن رشد سیاسی حداقل به اندازه سن رشد مدنی و یا بیشتر از آن می‌باشد. در جمهوری اسلامی ایران حداقل سن رأی‌دهنده ورود به ۱۶ سال و در نیکاراگوئه ۱۶ سال، در سوریه، انگلستان، امریکا، سوئد ۱۸ سال در اتریش ۱۹ سال، در ترکیه، ژاپن و سوئیس ۲۰ سال و در نیجریه ۲۱ سال پیش‌بینی شده است.

به طور کلی حداقل سن رأی‌دهندگان برای مجالس اول از ۱۶ تا ۲۳ سال نوسان دارد ولی برای مجالس دوم تا ۲۵ سال بالا می‌رود. به نظر می‌رسد حداقل سن رأی‌دهندگان باید به اندازه‌ای باشد که ضمن نوجویی، مصلحت جامعه را نیز در بستر زمانی و تاریخ تشخیص دهند.

ج- سلامت روانی: علاوه بر شرط سنی رأی‌دهنده باید از سلامت نفس و روان نیز برخوردار باشد تا بتواند با عقل سلیم خود در جهت سیاست، خوب و بد را تمیز دهد. شرط آمادگی و سلامت روان در اکثر

قوانین انتخاباتی صراحتاً درج شده است ولی برای جلوگیری از سوءاستفاده از این شرط، این صفت باید از سوی مقامات قضایی به ثبوت رسیده و منجر به صدور حکم از سوی دادگاه صالح شده باشد. بند ۳ ماده ۲۷ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی یکی از شرایط رأی‌دهندگان را عدم جنون ذکر کرده است.

د- اهلیت اخلاقی: محکومیت‌های کیفری که مجازات تبعی آن محرومیت از حقوق اجتماعی باشد موجب سلب اهلیت برای انتخاب‌کننده محسوب می‌گردد. البته جرم ارتكابی باید از اهمیت و شدت و درجه خاصی برخوردار باشد. در برخی از کشورها مدت زندان ملاک عمل قوانین است ولی در اکثر موارد کیفیت جرم تعیین‌کننده خواهد بود. در کشور بلژیک جرایم مربوط به رفتار با خانواده و در کشورهایی مانند آلمان، استرالیا، کانادا، ژاپن، فنلاند، زلاند نو و ایرلند محکومیت به جرایم مربوط به فساد و تقلبات انتخاباتی، حق رأی را از فرد محکوم سلب می‌نماید. در پاره‌ای از کشورها ورشکستگان به ویژه ورشکستگان به تقصیر از حق رأی دادن محروم هستند، مانند فرانسه، لبنان، لوکزامبورگ و موناکو^(۱). قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی ایران در این مورد ساکت بود و شرایطی را پیش‌بینی نکرده است.

۳- شرایط انتخاب‌شوندگان

بررسی سیر حقوقی در زمینه انتخاب‌شوندگان نیز نشان می‌دهد قلمرو آنان نیز پا به پای رأی‌دهندگان وسیع‌تر شده است ولی میان‌گزینش کنندگان و انتخاب‌شوندگان انتخابات تفاوتی وجود دارد، به این مفهوم که دسته اول با شرکت در انتخابات در گزینش فرمانروایان شرکت می‌کند. در حالی که دسته دوم باید لزوماً از میان انبوه مردم دست‌چین و برگزیده شوند تا بتوانند گرایشها و خواسته‌های عام را به بهترین وجه جامعه عمل پوشانند و همین خصلت زبده‌گی و برگزیدگی، طبعاً شرایط سخت و مختصات ویژه‌ای ایجاد می‌کند اما این شرایط و محدودیت باید به نحوی تدبیر شود که جلوی گزینش آزاد مردم گرفته شود در عمل حلقه انتخاب‌شوندگان از انتخاب‌کنندگان محدودتر است و اکثر قوانین انتخاباتی کشورها در زمینه سن، تابعیت، اطلاق و نظایر آن در مورد انتخاب‌شوندگان سخت‌گیرترند. مهمترین شرایط انتخاب‌شوندگان به شرح زیر است:

۳-۱- سن: نظر به مسؤولیت سنگین و لزوم داشتن تجاربی عملی و اطلاعات علمی معمولاً سن انتخاب‌شوندگان بیشتر از انتخاب‌کنندگان است. در این زمینه حقوق انتخاباتی کشورهای راه‌حلهای متفاوتی در پیش گرفته‌اند، مثلاً کشورهای استرالیا، کانادا، فنلاند و زلاند نو سن انتخاب‌شونده را همان سن انتخاب‌کننده قرار داده‌اند، ولی در اغلب کشورها سن انتخاب‌شوندگان از رأی‌دهندگان بیشتر است و در کشورهایی که نظام دو مجلسی دارند غالباً سن انتخاب‌شوندگان در مجلس دوم بیشتر است. سن انتخاب‌شونده در مجالس دوم کشورهای هند، ژاپن و ایالات متحده، کانادا ۳۰ سال، برزیل، فرانسه و فیلیپین ۳۵ سال در بلژیک ۴۰ سال است.

حد اقل سن انتخاب‌شوندگان در قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی با اصلاحیه مورخ ۱۳۷۴/۵/۴ از ۲۶ سال به ۳۰ سال افزایش یافت.

۳-۲- تابعیت: سختگیری در مورد تابعیت نامزدهای نمایندگان برای آن است که آنان به کشور خود و

۱- قاضی، دکتر ابوالفضل، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸، ص ۶۹۵.

سرنوشت سیاسی آن علاقه‌تام داشته باشند. در بیشتر موارد تابعیت منوط به تولد است. یعنی آنان باید تابعیت ذاتی داشته باشند و نه اکتسابی. اگر اشخاص تابعیت خود را تحصیل کرده باشند لزوماً باید مدت نسبتاً طولانی در آن کشور زندگی کنند تا در جامعه و منافع و مصالح آن ذوب شده باشند. مدت اقامت بعد از تحصیل تابعیت در فرانسه ۱۰ سال، و در آمریکا برای نماینده شدن ۷ سال و برای سناتور شدن ۹ سال مقرر شده است. برابر بند ۴ ماده ۹۸۲ قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران (اصلاحی ۱۳۷۰)، اشخاصی با تابعیت اکتسابی از عضویت در مجلس شورای اسلامی محروم هستند.

۳-۳-۳. ویژگیهای اخلاقی: اکثر قوانین کشورها نسبت به سوابق نامزدهای نمایندگی حساسیت نشان می‌دهد و ارتکات جرایمی حتی خفیف می‌تواند کاندیدایی را از حق انتخاب شدن محروم سازد.

در برخی کشورها نوع جرایم ارتكابی در محرومیت نامزد انتخاباتی بسیار مهم است، مثلاً استرالیا، فرانسه، کانادا و بریتانیا در باب جرایمی از قبیل فساد در انتخابات یا ورشکستگی به تقصیر بسیار حساسند اگرچه دقت بیش از حد ممکن است موجب محدودیت حق‌گزینش در انتخابات شود ولی ضرورت دارد که نامزدهای نمایندگی از حیث اندیشه، ذهن، اخلاق یا کیفیات مالی از برجستگی‌های ویژه‌ای برخوردار باشند. در جمهوری اسلامی ایران اعتقاد و التزام عملی به اسلام و نظام جمهوری اسلامی ایران و ابراز وفاداری به قانون اساسی و اصل ولایت مطلقه فقیه و سواد خواندن و نوشتن به حد کفایت، در رابطه با این بحث در ماده ۲۸ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی آمده است.

۳-۴-۳. محرومان از انتخاب شدن: در اغلب قوانین انتخاباتی، افزون بر شرایط محدودکننده‌ای چون تابعیت سن، اخلاق و ... مقرراتی وجود دارد که برخی از افراد را از حق انتخاب شدن محروم می‌سازد مانند دارندگان برخی مشاغل و یا افرادی با سوابق سوء سیاسی و اجتماعی. بر اساس قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی گروهی از اشخاص به واسطه مقام و شغل (ماده ۲۹) و گروهی به خاطر وابستگی به رژیم سابق و عده‌ای به جرم اقدام علیه جمهوری اسلامی و ارتداد و قاچاق مواد مخدر و استعمال آن محروم گشته‌اند (ماده ۳۰ ماده انتخابات).

۴- اجرای انتخابات

مجموعه عملیاتی در قوانین و یا در آیین‌نامه‌های اجرایی در مورد کار رأی‌گیری و حوزه‌بندیهای انتخاباتی، قرائت آرای اعلام نتیجه، تضمین صحت و سلامت و آرای انتخابات و رسیدگی به شکایات و دعاوی انتخاباتی پیش‌بینی شده است که از این میان بر مجازات تقلبات انتخاباتی، رسیدگی به دعاوی انتخاباتی و نظارت بر انتخابات اشاره می‌کنم:

۴-۱- مجازات تقلبات انتخاباتی: تقلب در محتوای صندوقهای آرا، جعل کارتهای شناسایی رأی‌دهندگان و تهدید و تطمیع و اعلام نتایج نادرست از سوی مسؤولان حوزه‌های انتخاباتی از جمله شیوه‌های مرسوم در غالب کشورهاست. تحت تأثیر قرارداد نتیجه انتخابات به طریق متقلبانه در همه کشورها ممنوع است و اگر اتفاقاتی چون دادن وعده‌های نامشروع و تهدید و تطمیع رخ دهد، شهروندان و کاندیداها مکلفند آن را به مقامات صالح گزارش نمایند. قاعدتاً دادگاهها با دخالت خود و رسیدگی به موقع، رأی بر مجازات مرتکبین این گونه تقلبات صادر می‌نمایند. اعمال غیرقانونی بر حسب مورد از جریمه نقدی شروع و به کیفر زندان نیز منجر می‌شود.

این مجازاتها در رومانی و لهستان و ترکیه ۵ سال و در فنلاند دو سال زندان و در کشور ایتالیا برای برخی جرایم انتخاباتی تا ۱۵ سال زندان پیش‌بینی شده است. افزون بر کیفرهای مذکور، محرومیت از حق رأی و نامزدی در انتخابات به تبع آن مجازاتها می‌تواند متقلبان را از فکر این گونه جرایم باز دارد.

در جمهوری اسلامی به موجب ماده ۸۵ قانون انتخابات، قاضی می‌تواند در هر مورد متخلفان را به مجازات مقرر در فصل نهم قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی و یا هر مجازات متناسب دیگری که در قانون تعزیرات آمده است محکوم نماید.

۴-۲-۴. دعاوی انتخاباتی: تعیین دستگاهی به منظور رسیدگی به دعاوی مستند همراه با مدارک و شواهد در مورد کم و کیف انتخابات یا شکایات یا اعتراضات، از مسائل بسیار مهم مربوط به انتخابات است که شیوه‌های رایج در این ارتباط را به چند دسته می‌توان تقسیم کرد:

۴-۲-۱- حق رسیدگی نهایی توسط خود پارلمان: در تعدادی از کشورها به منظور جلوگیری از مداخلات مقامات و قوای دیگر در امور قوه مقننه، حق رسیدگی نهایی در مورد کم و کیف انتخابات یا شکایات یا اعتراضات بر عهده مجلس مربوطه گذارده شده است. در کشورهای نظیر بلغارستان، مجارستان، رومانی و لهستان تصمیم‌گیری نهایی بر عهده مجلس است. کمیسیونهای مسؤول انتخابات پس از بررسی صحت و سقم مدارک مربوط به انتخابات، گزارشی تقدیم پارلمان می‌کنند. پارلمان پس از دریافت گزارش کمیسیون بررسی اعتبارنامه‌ها نظرنهایی خود را اعلام می‌کند. در کشورهایی چون بلژیک، دانمارک، ایتالیا، لوکزامبورگ، هند، سوئیس و نروژ پارلمان صالح‌ترین نهاد برای رسیدگی به دعاوی انتخاباتی می‌باشد.

در برخی از کشورها چون نروژ ارزش و اعتبار انتخابات باید توسط دو کمیسیون احراز شود. کمیسینی از اعضای آخرین مجلس موجود و کمیسیون دوم از نمایندگان مجلس جدید مسأله را مورد رسیدگی قرار می‌دهند. در صورتی که هر دو کمیسیون درستی و صحت انتخابات تأیید کردند انتخابات به طور نهایی پذیرفته می‌شود.

۴-۲-۲- رسیدگی به دعاوی انتخاباتی توسط قضات: این شیوه از حقوق انگلستان سرچشمه گرفته و مورد تقلید برخی از کشورها چون استرالیا، غنا، ایرلند و زلاند نو قرار گرفته است که بر اساس آن دادگاههای عادی، دعاوی انتخاباتی و شکایات مربوط به آن را رسیدگی نموده و به صدور حکم مبادرت می‌نمایند.

۴-۲-۳- رسیدگی به دعاوی انتخاباتی توسط دادگاههای اختصاصی: در قوانین انتخاباتی برخی از کشورها با این دید که دعاوی انتخاباتی دارای ماهیتی ویژه‌اند، این مهم را بر عهده دادگاههای خاص و متخصصی سپرده‌اند. در ترکیه دیوان عالی انتخابات، در یونان دیوان انتخابات و در اتریش دادگاه قانون اساسی صلاحیت رسیدگی به این نوع شکایات را دارند.

۴-۲-۴- سپردن دعاوی انتخاباتی به قضاوت سیاسی: گاهی رسیدگی به شکایات انتخاباتی به ارگانهایی که محتوی عملکرد آنان قضاوت است، ولی به منظور قضاوت در امور سیاسی پایه‌ریزی شده‌اند سپرده می‌شود. در کشور فرانسه شورای قانون اساسی صلاحیت حل و فصل مسائل انتخاباتی بر عهده دارد.^(۱)

۴-۲-۵- شیوه‌های مختلط: برخی از قوانین انتخاباتی به شیوه‌های مختلطی توسل جستجو می‌کنند. یعنی در زمینه دعاوی انتخاباتی پارلمان به همراه دستگاه قضایی مداخله دارد، از جمله در آلمان^(۲).

۱- قاضی، دکتر ابوالفضل، حقوق اساسی و نهادها، سیاسی، ص ۷۲ و دکتر مدنی، حقوق اساسی تطبیقی، ص ۱۳۲.
۲- قاضی، دکتر ابوالفضل، پیشین، ص ۷۲.

در جمهوری اسلامی ایران هیأت‌های اجرایی، نظارت و شورای نگهبان به شکایات و اعتراضات و دعاوی انتخاباتی رسیدگی می‌کنند و خود مجلس شورای اسلامی هم در مقام بررسی اعتبارنامه نمایندگان - نظر نهایی خود اعمال را می‌کند.

از بررسی روش‌های گوناگون فوق نتیجه‌گیری می‌شود که مسأله اساسی در رسیدگی به شکایات انتخاباتی و اعتبارنامه‌های نمایندگان نباید نظریات و تمایلات سیاسی بر جنبه قضایی سبقت گیرد تا شئون پارلمان و استقلال آن محترم بماند.

منابع:

- ۱- بوشهری، دکتر جعفر، حقوق اساسی، ج دوم، انتشارات دانشکده علوم اداری دانشگاه تهران، ۱۳۵۵.
- ۲- دکتر مدنی، سیدجلال‌الدین، حقوق اساسی تطبیقی، انتشارات گنج دانش، ۱۳۷۴.
- ۳- دکتر مدنی، سیدجلال‌الدین، حقوق اساسی در جمهوری اسلامی ایران، ج سوم، انتشارات سروش، ۱۳۷۴.
- ۴- قاضی، دکتر ابوالفضل، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، ج اول، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸.
- ۵- قاضی، دکتر ابوالفضل، حقوق اساسی تطبیقی، درس کارشناسی ارشد حقوق عمومی ۱۳۷۰-۷۱.
- ۶- هاشمی، دکتر سیدمحمد، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، ج دوم، انتشارات دانشگاه شهیدبهبشتی، بهار ۱۳۷۲.
- ۷- دفتر انتخابات وزارت کشور، آشنایی با انتخابات در کشورهای عضو اتحاد بین‌المجالس، ۱۳۷۲.
- ۸- قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۲ و اصلاحات بعدی آن.